

Klaudia Kosicińska

Codziennosc między granicami. Mobilność i praktyki translokacyjne w południowo-wschodniej Gruzji

Promotorka:

dr hab. Karolina Bielenin-Lenczowska

Celem rozprawy, składającej się z pięciu rozdziałów, jest analiza fenomenu mobilności i praktyk translokacyjnych wśród azerbejdżańskiej społeczności w rejonie Marneuli w Gruzji. Wypełnia ona lukę w badaniach etnograficznych nad tą społecznością z perspektywy antropologii społecznej. Praca wnosi również wkład w teorie mobilności i translokacyjności.

Główne pytanie badawcze dotyczyło tego, w jaki sposób zidentyfikowane przeze mnie zjawiska mobilności i translokacyjności wpływają na życie społeczne badanych – na ich relacje z fizycznymi i wyobrażonymi przestrzeniami, które zamieszkują oraz autoidentyfikację. Przypatruję się codzienności na pograniczu i jej postrzeganiu przez mieszkańców. Ważną rolę w moich badaniach pełni namysł nad granicami w ich symbolicznym i materialnym wymiarze. Granica w tej pracy jest rozumiana zarówno jako granica dwóch państw (*border*) – w tym przypadku Gruzji i Azerbejdżanu – jak i jako różnego rodzaju granice w obrębie badanej przeze mnie społeczności (*boundaries*): etniczne, językowe i społeczno-ekonomiczne, które wpływają na codzienne praktyki ludzi. Podstawowym zagadnieniem badawczym jest więc to, jak życie codzienne Azerbejdżanów między granicami w wieloetnicznej społeczności południowo-wschodniej Gruzji jest organizowane poprzez praktyki mobilności i translokacyjności między Gruzją a Azerbejdżanem, a także jak wpływa na nie wieloetniczne sąsiedztwo.

Pogłębione badania etnograficzne prowadziłam w latach 2018-2023 w Gruzji, podczas których rozmawiałam z ponad czterdziestoma reprezentantami społeczności azerbejdżańskiej należącymi do różnych pokoleń i posiadającymi zróżnicowaną sytuację społeczno-ekonomiczną, w większości mieszkającymi na terenie gminy Marneuli. Pojedyncze wywiady przeprowadziłam również z osobami zamieszkującymi inne rejony Kwemo Kartli (gminy Dmanisi i Bolnisi) oraz Tbilisi. Rozmowy

prowadziłam głównie w językach rosyjskim i angielskim, czasami był to również język azerbejdżański, oraz, rzadziej, język gruziński. Niekiedy narracje prowadzone były jednocześnie w dwóch językach. Ważnym elementem gromadzenia materiału do pracy były obserwacje zebrane podczas intensywnych badań terenowych, które spisałam w postaci dziennika terenowego i notatek.

Wydarzeniami przełomowymi w trakcie badań okazały się dwa wydarzenia, mające miejsce w 2020 roku: było to zamknięcie granicy lądowej między Gruzją i Azerbejdżanem po wybuchu pandemii oraz wojna w Górskim Karabachu. Wpłynęły one na namysł nad pojęciem granicy, sposób jej odczuwania i koncepcję, powodując jej materializację wśród mieszkańców. Narzuciły również pytania, jak jej obecny status wpływa na relacje między społecznościami o różnym pochodzeniu etnicznym.

W rozdziale “Wprowadzenie do terenu”, który otwiera dysertację, zostaje przedstawiony region Kwemo Kartli w badaniach humanistycznych i społecznych. Jego istotnym elementem jest krytyczny przegląd wybranych tekstów. Ta część pracy zawiera także cel badań, stawiane pytania i ramy teoretyczne, metodologię oraz uzasadnienie wyboru obszaru badań i kryteria doboru rozmówców. Istotną częścią rozdziału jest także analiza mojego usytuowania społecznego w terenie jako badaczki pochodzącej spoza społeczności azerbejdżańskiej i posiadającej inne obywatelstwo niż badani.

Drugi rozdział, „Mniejszość etniczna a państwo narodowe”, opisuje kształtowanie się mniejszości azerbejdżańskiej w Gruzji. Pokazuję, że Azerbejdżanie to mniejszość etniczna, którą cechuje odrębny język, obrzędy kulturowo-religijne, przywiązanie do terytorium i wiara we wspólne pochodzenie. Opisuję także politykę narodowościową na terenie Gruzji i sytuację mniejszości etnicznych u schyłku ZSRR i współcześnie, skupiając się na regionie Kwemo Kartli. W rozdziale analizuję także funkcjonujące wśród mniejszości azerbejdżańskiej dyskursy dotyczące pochodzenia i stosunku wobec Gruzji oraz strategie radzenia sobie z wykluczeniem i dyskryminacją.

Kolejny rozdział (“Migracje w doświadczeniach Azerbejdżan z Gruzji”) wprowadza do zagadnienia migracji na terenie Gruzji na terenie regionu Kwemo Kartli. Dokonuję przeglądu etapów migracji Azerbejdżan między Gruzją a Azerbejdżanem oraz analizuję przyczyny wyjazdów z Gruzji w historyczno-społecznym wymiarze.

W rozdziale czwartym “Mobilność i powiązane z nią praktyki translokacyjne” przedstawiam problemy badań nad zjawiskami mobilności, transnarodowości i translokalności w badaniach

społecznych. Następnie odnoszę się do wymiarów mobilności i praktyk translokacyjności Azerbejdżan w Gruzji. Wyróżniam czynniki, które moim zdaniem stanowią determinanty ich osadzenia w translokacyjności – sposób obchodzenia wybranych uroczystości i strategie utrzymywania więzi rodzinnych. Istotne są również wymiary i ograniczenia mobilności ze względu na płeć badanych i ich pozycję społeczno-ekonomiczną. Analizuję również różne sposoby wyrażania translokacyjnej przynależności i translokacyjnego bycia partnerów badawczych.

Rozdział ostatni „Wyznaczanie granic” porusza zagadnienia związane z postrzeganiem granic rozumianych zarówno jako fizyczne oddzielenie terytorium Gruzji od Azerbejdżanu, jak i również granic w abstrakcyjnym wymiarze, związanych z sytuacją społeczną i polityczną Azerbejdżan w Gruzji. Zamknięcie przejścia granicznego między Gruzją a Azerbejdżanem spowodowało, że zwrócono na nią uwagę. Analizuję rozwój uwidocznienia granicy, który rozpoczął się w 2020 roku wraz z nastaniem pandemii COVID-19 i zamknięciem przejścia lądowego między Gruzją a Azerbejdżanem. Pomimo końca pandemii i zniesienia obowiązkowych testów na obecność wirusa, a także braku konieczności posiadania certyfikatu szczepienia, status granicy wciąż jest obiektem wielu pytań. Granica w regularnym wymiarze jest otwarta tylko dla osób opuszczających Azerbejdżan, które nie są obywatelami tego kraju (wyjątkiem jest status przebywania w związku małżeńskim z osobą posiadającą obywatelstwo gruzińskie). Dotychczasowe praktyki mobilności między Gruzją a Azerbejdżanem we wcześniejszym wymiarze stały się niemożliwe dla większości mieszkańców Marneuli. „Niewidzialne” wyjazdy do Azerbejdżanu często określane również jako spotkania z rodziną i nie zaliczane do kategorii „wyjazdów zagranicznych” zostały częściowo zamienione na inne rodzaje mobilności, takie jak wzrastająca w ostatnich latach popularność wyjazdów zarobkowych do krajów Unii Europejskiej.

Przypatruję się również granicom związanym z polityką językową Gruzji i kompetencjami językowymi. Szczególne ważne miejsce w moich rozważaniach zajmują ideologie i praktyki językowe moich rozmówców, a także krajobraz językowy, w którym przebywają. Odnoszę się też do zróżnicowania językowego Gruzji i sytuacji po odzyskaniu niepodległości. Ostatnią część pracy stanowi namysł nad granicami etnicznymi w społeczności opartej na wieloetnicznym sąsiedztwie.

Tytuł pracy „Codzienność między granicami. Mobilność i praktyki translokacyjne w południowo-wschodniej Gruzji” wskazuje na to, że celem było zbadanie, w jaki sposób mieszkańcy przygranicznej, wieloetnicznej i wielojęzycznej społeczności z tymi różnymi granicami się stykają, jak radzą sobie ze związaną z nimi dyskryminacją oraz jak te granice się zmieniają. Przedstawiam

sytuację językową i społeczną w Gruzji w ujęciu różnego wymiaru granic oraz tego, jakiego rodzaju procesy na nie wpływają. Ważne było też oddanie głosu mniejszości i pokazanie różnych wymiarów dyskryminacji, a z drugiej strony sposób funkcjonowania wieloetnicznego sąsiedztwa na pograniczu. Zależało mi także na ukazaniu głosów aktorów zaangażowanych w problematykę praw językowych mniejszości i polityki językowej. Udział mniejszości w życiu publicznym i politycznym kraju jest wciąż znikomy. Na tę sytuację bardzo duży wpływ mają kwestie językowe i związane z nimi ograniczenia, mające swoje źródło w sytuacji społeczno-ekonomicznej społeczności azerbejdżańskojęzycznej w Gruzji. Prowadzi to do dyskryminacji, przyczyniając się do stale niewielkiej obecności przedstawicieli tej mniejszości w przestrzeni publicznej i kulturalnej. W pracy staram się zwrócić uwagę również na pamięć o konfliktach etnicznych mających miejsce w latach 90. XX wieku, takich jak przemoc i zmiana toponimów, a ze zjawisk współczesnych m.in. funkcjonujące ideologie językowe, brak zaufania do państwa, niewystarczające kompetencje nauczycieli uczących gruzińskiego jako języka obcego oraz poczucie wyobcowania w przestrzeni gruzińskojęzycznej poza regionem Kwemo Kartli.

W zakończeniu dokonałam podsumowania pracy, a także zwróciłam uwagę na kwestie, które moim zdaniem warte są przyszłych badań.